

Małgorzata Bogusz✉, **Barbara Kiełbasa**

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Katedra Zarządzania i Ekonomii Przedsiębiorstw

Formy i metody doradztwa w agrobiznesie na podstawie działalności szkoleniowej ośrodków doradztwa rolniczego w dobie pandemii COVID-19

Streszczenie. W sektorze agrobiznesu funkcjonuje wiele różnych podmiotów. Często współpracują one ze sobą lub są od siebie zależne. Jednym z ważnych uczestników tego sektora są ośrodki doradztwa rolniczego, które w każdym z szesnastu województw prowadzą działalność doradczą, edukacyjną, informacyjną i upowszechnieniową dla beneficjentów związanych z agrobiznesem. W artykule przedstawiono analizę i wnioski odnoszące się do bieżącej działalności edukacyjnej ośrodków doradztwa, omówiono najważniejsze formy i metody doradcze. Celem pracy była ocena działalności szkoleniowej wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego, ze szczególnym uwzględnieniem form i metod doradztwa grupowego. Szczególny nacisk położono na identyfikację nowych form szkoleniowych, wprowadzonych w związku z ograniczeniem spotkań bezpośrednich, wynikających z rozprzestrzeniania się pandemii. Na podstawie przeprowadzonych badań można wskazać, iż ośrodki doradztwa rolniczego skutecznie realizują założone plany szkoleniowe. Tematyka szkoleń i innych metod grupowych jest dostosowana do potrzeb odbiorców. Można również uznać, iż nowe formy szkoleniowe (online, nauczanie zdalne) znajdują powszechne zastosowanie w działalności doradztwa w agrobiznesie. W tym celu konieczne jest zapewnienie odpowiedniej infrastruktury technicznej i technologicznej zarówno ośrodkom doradztwa rolniczego, jak i uczestnikom sektora agrobiznesu.

Słowa kluczowe: działalność szkoleniowa, ośrodki doradztwa rolniczego, formy doradcze

Wstęp

Agrobiznes jest działalnością człowieka ściśle związaną z produkcją i przetwarzaniem żywności. Tworzy go wiele podsystemów obejmujących takie aspekty, jak pozyskiwanie surowców, produkcja żywności, jej dystrybucja i sprzedaż¹. W gospodarce narodowej na agrobiznes składa się wiele działów. Oprócz produkcji rolnej stanowią go leśnictwo i łowiectwo, rybołówstwo, przetwórstwo surowców rolniczych i przemysł spożywczy,

---

¹ A. Woś: Makroekonomia. Wydawnictwo Key Text, Warszawa 1996, s. 45-50.

obrót produktami gotowymi, a także usługi dla rolnictwa². Agrobiznes tworzą także firmy dostarczające środki do produkcji rolniczej (maszyny, urządzenia, środki ochrony roślin, nawozy itd.).

Biorąc pod uwagę doradztwo w tym subsystemie gospodarki narodowej, można zauważyć, iż integruje on wiele dziedzin wiedzy, poczynwszy od technologii produkcji, ekonomii, handlu, zarządzania, aż do marketingu czy bankowości³. Według Wosia⁴, agrobiznes należy rozpatrywać w ujęciu społecznym, jako proces, w którym występuje wielu uczestników zgłaszających różne potrzeby. Tworzy się w ten sposób złożona struktura różnych podmiotów, pośrednio lub bezpośrednio od siebie zależnych. Działalność uczestników agrobiznesu wzajemnie się przenika i uzupełnia⁵. Z tego względu zadania doradztwa w agrobiznesie będą niezwykle złożone. Ich nadrzędnym celem jest pomoc klientom w realizacji ich planów i podejmowaniu optymalnych decyzji⁶. Spektrum problemów klientów jest niezwykle szerokie z uwagi na zróżnicowanie podmiotów tworzących agrobiznes, dlatego też można je analizować z różnych punktów widzenia⁷.

Rozpatrując organizację agrobiznesu całościowo, można wskazać pewne ogólne zadania doradztwa, odnoszące się do niektórych podsystemów sektora agrobiznesu⁸. Są to przede wszystkim działania doradcze, edukacyjne, informacyjne i upowszechnieniowe⁹. Działania realizowane przez ośrodki doradztwa rolniczego pozwalają poszerzyć wiedzę klientów lub usystematyzować posiadane informacje. W wielu przypadkach klient poszukuje nowej wiedzy. W tym celu może skorzystać z wielu różnych form edukacyjnych oferowanych przez ośrodki doradztwa rolniczego dla rolników, przedsiębiorców i mieszkańców obszarów wiejskich¹⁰.

Dane i metody badawcze

W artykule przedstawiono wybrane działania doradztwa przeznaczone dla niektórych uczestników sektora agrobiznesu. Omówiono formy i metody doradcze, wykorzystujące różne systemy kształcenia osób zaangażowanych w działalność rolniczą lub okołorolniczą. Analizę opracowano na podstawie danych pozyskanych z ośrodków doradztwa rolniczego w Polsce w formie raportów z prowadzonej działalności szkoleniowej.

---

² F. Kapusta: Agrobiznes. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2012, s. 121-127.

³ A.J. Parzonko: Selected aspects of agricultural extension services in Poland. *Economic and Regional Studies* 2016, nr 9, s. 121-130.

⁴ Ibidem, s. 45-50.

⁵ W. Poczta, A. Mrówczyńska-Kamińska: Agrobiznes w Polsce jako subsystem gospodarki narodowej. Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 2014, s. 62-70.

⁶ P. Kijowski: Doradztwo rolnicze. Wydawnictwo IERiGŻ, Warszawa 2001, s. 17-22.

⁷ B. Kiełbasa: Agrobiznes a gospodarka żywnościowa – podobieństwa i różnice. *Wieś i Doradztwo* 2009, nr 2 (54), s. 16-21.

⁸ L. Leśniak: Publiczne doradztwo rolnicze wobec wyzwań przyszłości i oczekiwań mieszkańców wsi. Wydawnictwo Centrum Doradztwa Rolniczego, Kraków 2013, s. 34-42.

⁹ J. Kania: Zmiany w doradztwie rolniczym w Polsce po akcesji do UE. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia* 2017, nr 16 (3), s. 15-23.

¹⁰ I. Sikorska-Wolak, J. Zawadka: Edukacyjne funkcje gospodarstw rolnych. *Economic and Regional Studies* 2018, nr 9 (2), s. 98-112.

Głównym celem opracowania jest charakterystyka i ocena działalności szkoleniowej wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego w Polsce w 2020 roku. Realizacja przyjętego celu badań wymagała zastosowania określonych metod badawczych. W pracy przeprowadzono badania na dwóch płaszczyznach, do których zaliczono studia literaturowe oraz analizę danych wtórnych, na które składały się sprawozdania z działalności 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego w Polsce.

W pierwszej części badawczej zastosowano metodę kwerendy bibliotecznej, dzięki której dokonano analizy literatury przedmiotu z zakresu doradztwa w agrobiznesie, działalności ośrodków doradztwa oraz form i metod stosowanych w doradztwie. W części empirycznej wykorzystano dane zawarte w 16 sprawozdaniach z realizacji rocznych programów działalności wszystkich ośrodków doradztwa rolniczego w Polsce. Sprawozdania dotyczyły działalności prowadzonej w 2020 roku. Materiały zostały udostępnione przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi na potrzeby niniejszego opracowania.

Na podstawie analizy sprawozdań dokonano charakterystyki i oceny form szkoleniowych oraz tematów szkoleń zrealizowanych przez ośrodki doradztwa rolniczego (ODR-y) w 2020 roku w ramach działalności pt. „Prowadzenie szkoleń dla rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich”. Należy podkreślić, iż działalność ośrodków doradztwa rolniczego była prowadzona w czasie pandemii COVID-19.

Formy i metody szkoleniowe stosowane w agrobiznesie

Do realizacji podstawowych zadań ośrodków doradztwa wykorzystuje się trzy formy komunikacji: indywidualną, grupową oraz masową¹¹. Doradztwo indywidualne oparte jest na rozmowie i dyskusji między doradcą a klientem. Doradca może zastosować różne podejścia do klienta, w zależności od tego jakie klient (rolnik, przedsiębiorca) posiada doświadczenie i wiedzę, oraz jaki jest charakter problemu¹².

Drugą stosowaną formą doradczą jest forma grupowa. Znajduje ona wiele zastosowań i pozwala rozwiązywać różnorodne problemy klientów sektora agrobiznesu. Stosuje się ją w sytuacji rozwiązywania problemów wspólnych dla większej grupy odbiorców¹³. W tym celu organizowane są warsztaty, szkolenia, pokazy, dyskusje, seminaria, eksperymenty, wizyty studyjne itp. Forma grupowa pozwala na uzyskanie większej liczby propozycji rozwiązania problemu, a także zapewnia lepszą wymianę wiedzy i informacji niż inne formy doradcze¹⁴.

---

¹¹ B. Wawrzyniak: Doradztwo w agrobiznesie. Wydawnictwo WSHE, Włocławek 2000, s. 42-55.

¹² A.J. Parzonko: Formy i metody wykorzystywane w działalności doradczej. [w:] Sposoby współpracy doradców z rolnikami zorganizowanymi w grupy producentów rolnych, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008, s. 80-87 oraz D. Ogryczak: Doradztwo rolnicze w Polsce po 2014 r.: kompetencje, organizacja, finansowanie. Wydawnictwo Sejmowe. Kancelaria Sejmu, Warszawa 2014, s. 80-89.

¹³ B. Kiełbasa: Application of forms and types of agricultural advisory in public and private consultancy. [w:] Innovative Approaches for Sustainable Agriculture and Food Systems Development. University of Agriculture in Nitra 2020, s. 234-242.

¹⁴ A. Brelik, M. Bogusz: Działania centrum doradztwa rolniczego na rzecz turystyki wiejskiej. Wydawnictwo Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Brwinów 2013, s. 90-97.

Trzecia forma realizacji celów doradczych to doradztwo masowe. Zastosowanie znajdujących w tym przypadku środki masowego przekazu: internet, prasa, telewizja, radio, imprezy masowe. Komunikaty przekazywane z wykorzystaniem środków masowego przekazu pozwalają dotrzeć do większej liczby odbiorców w stosunkowo krótkim czasie¹⁵. Doradztwo masowe realizuje tym samym funkcję informacyjną i upowszechnieniową, stosunkowo szybko docierając do wielu uczestników sektora agrobiznesu¹⁶.

Poza omówionymi sposobami doradzania klientom, istotny jest także system kształcenia. Kujawiński¹⁷ wyróżnia dwa systemy w zależności od miejsca kształcenia, tj. stacjonarny i niestacjonarny. W stacjonarnym miejscu kształcenia jest określone i z reguły stałe, w niestacjonarnym nie występuje. Z kolei system niestacjonarny można realizować w dwóch formach: zaocznej i kształcenia na odległość. Kształcenie na odległość może odbywać się poprzez system korespondencyjny lub w formie elektronicznej (e-kształcenie, kształcenie zdalne)¹⁸.

Kształcenie na odległość (kształcenie zdalne) występuje w sytuacji, gdy doradcę i jego klienta dzieli przestrzeń, a czasem także i czas¹⁹. Obecnie przybiera ono najczęściej formę online, a więc wykorzystuje dostępne technologie informacyjno-komunikacyjne (ICT, ang. *Information and Communication Technologies*). Kształcenie online polega na prowadzeniu procesu dydaktycznego z wykorzystaniem możliwości jakie daje Internet (platformy komunikacyjne), umożliwiając aktywny i równoczesny udział nauczyciela (doradcy) i klienta²⁰. Stosowanie nowoczesnych technologii w agrobiznesie stało się normą, a Internet daje jego uczestnikom nieograniczone możliwości, zarówno pozyskiwania wiedzy i informacji, jak i rozwijania rolniczej działalności gospodarczej²¹. Zdobywanie wiedzy online zyskało szczególne znaczenie podczas pandemii.

Biorąc pod uwagę formy doradcze można uznać, iż technologie ICT znajdują zastosowanie zarówno w doradztwie indywidualnym (e-porady), grupowym (szkolenia online, e-learning, nauczanie hybrydowe, telekonferencje, webinary, dyskusje z wykorzystaniem platform internetowych itp.), jak i masowym (strony internetowe, portale, *social media*)²². Inną ważną funkcją nowoczesnych technologii jest umożliwienie nawiązywa-

---

¹⁵ Z. Brodziński, E.K. Chyłek: Doradztwo w agrobiznesie. Wydawnictwo ART Akademia Rolniczo-Techniczna w Olsztynie, Olsztyn 1999, s. 77-82.

¹⁶ E. Jaska: Media a pozostałe źródła informacji na obszarach wiejskich. Roczniki Naukowe SERiA 2013, nr XV(1), s. 76-81.

¹⁷ W. Kujawiński: Metodyka doradztwa rolniczego. Wydawnictwo Centrum Doradztwa Rolniczego, Poznań 2009, s. 48-55.

¹⁸ Ibidem, s. 48-55.

¹⁹ Ibidem, s. 48-55.

²⁰ J. Leary, Z.L. Berge: Trends and Challenges of e-Learning in National and International Agricultural Development. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology* 2005, nr 2 (2), s. 5159.

²¹ A. Sieczko: Wykorzystanie Internetu w przedsiębiorstwach działających na obszarach wiejskich. *Roczniki Naukowe SERiA* 2011, nr 13 (2), s. 428-433.

²² A. Piwowar: Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w doradztwie rolniczym. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* 2013, nr 4, s. 112-120.

nia kontaktu z uczestnikami, w sytuacji gdy fizycznie nie jest to możliwe (np. podczas pandemii lub gdy uczestników dzielą duże odległości)²³.

Wyniki badań i dyskusja

Ośrodki doradztwa rolniczego realizowały w 2020 roku wiele różnych form szkoleniowych w ramach doradztwa grupowego. Jak wynika z analizy sprawozdań z ich działalności w omawianym roku, największym zainteresowaniem cieszyły się szkolenia i spotkania dotyczące pozyskiwania środków pomocowych. Szkolenia o tej tematyce stanowiły ponad 30% wszystkich form działalności grupowej, prowadzonej przez ośrodki doradztwa rolniczego w Polsce.

Na podstawie sprawozdań wszystkich ODR-ów z realizacji rocznego programu działalności w 2020 roku dokonano analizy działalności szkoleniowej według prowadzonych form. W tabeli 1 przedstawiono podział wszystkich form szkoleniowych w poszczególnych województwach, uwzględniając plan oraz jego wykonanie. Zsumowano zarówno liczbę zastosowanych form, jak i uczestników w poszczególnych województwach.

Tabela 1. Działalność szkoleniowa wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego w Polsce według form w 2020 roku z podziałem na plan i wykonanie

Forma	Plan		Wykonanie	
	liczba form	liczba uczestników	liczba form	liczba uczestników
1. województwo małopolskie				
Szkolenie	571		537	8952
Szkolenie wyjazdowe	11		5	59
Konferencja	7	9465	4	534
Webinarium	0		17	363
Pozostałe formy szkoleniowe	0		1	62
Razem	589	9465	564	9970
2. województwo dolnośląskie				
Szkolenie	906		857	9 727
Szkolenie wyjazdowe	18	10 031	12	156
Konferencja	7		6	330
Razem	931	10 031	875	10 213
3. województwo śląskie				
Szkolenie	558		424	6808
Szkolenie wyjazdowe	92	10 275	23	545
Konferencja	9		10	552
Razem	659	10 275	457	7905
4. województwo świętokrzyskie				
Szkolenie	504		332	4 653
Szkolenie wyjazdowe	24	7 186	7	57
Konferencja	27		17	975
Webinarium	0		144	1 895
Razem	555	7 186	500	7 580

²³ J. Kania: Nauczyciele wobec potrzeb stosowania nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie dydaktycznym. Edukacja Humanistyczna 2018a, nr 2, s. 7-16.

cd. tab. 1

Forma	Plan		Wykonanie	
	liczba form	liczba uczestników	liczba form	liczba uczestników
5.	województwo lubelskie			
Szkolenie	860		660	14 135
Szkolenie wyjazdowe	4	12 769	7	121
Konferencja	25		25	2 404
Razem	889	12 769	692	16 660
6.	województwo podlaskie			
Szkolenie	412		385	6 823
Szkolenie wyjazdowe	18	7 370	8	85
Konferencja	3		3	203
Razem	433	7 370	396	7 111
7.	województwo kujawsko-pomorskie			
Szkolenie	634		223	5 306
Szkolenie wyjazdowe	59	14 971	16	452
Konferencja	21		20	2 293
Razem	714	14 971	259	8 051
8.	województwo łódzkie			
Szkolenie	676		526	11956
Szkolenie wyjazdowe	10	11 290	10	323
Konferencja	4		4	289
Webinarium	0		225	3538
Razem	690	11 290	765	16106
9.	województwo mazowieckie			
Szkolenie	1 065		629	14 259
Szkolenie wyjazdowe	57	17 284	16	454
Konferencja	52		31	1829
Razem	1 174	17 284	676	16 542
10.	województwo opolskie			
Szkolenie	130		88	2 377
Szkolenie wyjazdowe	95	3 135	60	1 394
Konferencja	4		2	153
Razem	229	3 135	150	16 542
11.	województwo pomorskie			
Szkolenie	339		196	3994
Szkolenie wyjazdowe	81	8 993	43	501
Konferencja	18		15	1269
Razem	438	8 993	254	5764
12.	województwo zachodniopomorskie			
Szkolenie	948		354	4 871
Szkolenie wyjazdowe	84	12 014	47	546
Konferencja	2		0	0
Razem	1 034	12 014	401	5 417
13.	województwo lubuskie			
Szkolenie	148		82	1 612
Szkolenie wyjazdowe	3	2 510	1	8
Konferencja	2		2	74
Razem	153	2 510	85	1 694

cd. tab. 1

Forma	Plan		Wykonanie	
	liczba form	liczba uczestników	liczba form	liczba uczestników
14.	województwo podkarpackie			
Szkolenie			421	5941
Szkolenie on-line (z powodu pandemii)			489	4735
Szkolenie wyjazdowe	b.d.		54	752
Konferencja			18	1422
Razem			982	12 850
15.	województwo warmińsko-mazurskie			
Szkolenie			351	7 139
Szkolenie wyjazdowe	b.d.		35	409
Konferencja			24	2 500
Razem			410	10 048
16.	województwo wielkopolskie			
Szkolenie			887	13 575
Szkolenie wyjazdowe	b.d.		35	474
Konferencja			41	1 585
Razem	8 488	127 293	963	10 048

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji rocznego programu działalności za 2020 r.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 1 można wnioskować, iż praktycznie wszystkie ODR-y nie przeprowadziły tylu działań z doradztwa grupowego ile zaplanowały. Ze sprawozdań ODR-ów wynika, iż mniejsza liczba przeprowadzonych działań w różnych formach wynikała z pandemii COVID-19. Jedynym wyjątkiem jest Łódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, który zaplanował 690 form, a zrealizował 765. Trzy ostatnie w tabeli województwa (podkarpackie, warmińsko-mazurskie oraz wielkopolskie) podały dane tylko ze zrealizowanych działań. Należy podkreślić fakt, iż wszystkie ODR-y oprócz szkoleń stacjonarnych planowały także szkolenia wyjazdowe.

Odnosząc się do zrealizowanego planu, mimo iż liczba zrealizowanych działań w doradztwie grupowym była mniejsza niż zakładano, to liczba uczestników docelowo były zdecydowanie większa. Niekiedy liczba uczestników przekraczała kilkukrotnie założenia w planie. Zapewne wynikało to z tematyki prowadzonych szkoleń, konferencji oraz z wprowadzonych form online, gdzie mogło uczestniczyć więcej osób, niż gdyby były to spotkania tylko stacjonarne.

Dolnośląski ODR w związku z zagrożeniem epidemicznym COVID-19 i brakiem możliwości organizowania szkoleń w formie stacjonarnej zakupił pięć licencji zoom umożliwiających przeprowadzanie szkoleń w formie videokonferencji (online, webinarium). Na zrealizowane 857 szkoleń 301 odbyło się w formie online i uczestniczyło w nich 3565 rolników i mieszkańców obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego. W ODR w województwie wielkopolskim spośród 887 szkoleń i 41 konferencji w 2020 roku 317 szkoleń oraz 26 konferencji zostało zorganizowanych z wykorzystaniem platformy Clickmeeting. Mazowiecki ODR zrealizował online przy użyciu platformy Google Meet i ClickMeeting (webinaria) – 104 szkolenia dla 2778 rolników i mieszkańców obszarów wiejskich. W formie

online przy użyciu platformy Google Meet i ClickMeeting (webinaria) było zorganizowanych 18 konferencji online dla 883 rolników i mieszkańców obszarów wiejskich.

Opolski ODR w sprawozdaniu podkreślił, iż na 88 szkoleń stacjonarnych oraz 60 szkoleń wyjazdowych zaplanowanych i zrealizowanych – 13% stanowiły szkolenia online w związku z pandemią. Podkarpacki ODR w 2020 roku przeprowadził 910 szkoleń, w których przeszkolono 10 676 uczestników, oraz 54 szkolenia wyjazdowe, w których wzięło udział 752 osoby. W związku z wystąpieniem stanu zagrożenia epidemicznego 489 szkoleń zostało przeprowadzonych w formie online i uczestniczyło w nich 4735 osób. Pomorski ODR zrealizował w wersji online 7 konferencji, 53 szkolenia gminne i 19 szkoleń powiatowych (łącznie 79 form, co stanowiło około 30% wszystkich działań szkoleniowych). Po wstrzymaniu organizacji szkoleń w marcu 2020 roku, część z nich została wykonana w terminie późniejszym, w sposób zdalny. Jednak w przypadku niektórych szkoleń ich realizacja poza terminem wiosennym mijała się z celem ze względu na to, że ich tematyka stała się już nieaktualna.

W podlaskim ODR w związku z ogłoszeniem pandemii 89 szkolenia i 2 konferencje przeprowadzono w formie online. W województwie świętokrzyskim ODR z powodu wystąpienia pandemii wirusa COVID-19 nie zrealizował wszystkich zaplanowanych 504 szkoleń. Zorganizowano natomiast 332 szkolenia stacjonarne oraz 144 szkolenia zdalne w formie webinarów. Na 24 planowane szkolenia wyjazdowe zrealizowano 7, a na 27 planowanych konferencji również zorganizowano 7. Natomiast planowana liczba uczestników została powiększona o dodatkowe 394 osoby.

W warmińsko-mazurskim w 2020 roku działalność szkoleniowa była realizowana poprzez: szkolenia stacjonarne, praktyczne na bazie demonstracji, szkolenia wyjazdowe, a także konferencje i seminaria. W okresie od 16 marca, w związku z rozprzestrzeniającą się epidemią COVID-19 i ograniczeniem bezpośredniego kontaktu z rolnikami w WMODR zaplanowane szkolenia, konferencje i seminaria organizowano także w formie webinarów oraz szkoleń online za pośrednictwem platformy ZOOM. Łącznie zrealizowano 410 form dla 10 048 uczestników.

Jak widać w tabeli 1, w większości przypadków prowadzone były szkolenia stacjonarne i szkolenia wyjazdowe, w tym także konferencje. Ośrodki doradztwa wprowadziły także nowe formy hybrydowe lub online. Wprowadzenie nowych form edukacyjnych było podyktowane pojawieniem się obostrzeń związanych z rozprzestrzenianiem się wirusa COVID-19 i ograniczeniem spotkań bezpośrednich. Szkolenia online (*e-learningowe*) określane są także jako *d-learning (distance learning)* lub *m-learning (mobile learning)*. Formę online można prowadzić w czasie rzeczywistym (online synchroniczne) lub poprzez wcześniejsze przygotowanie nagrań i materiałów i przekazanie ich do odbiorców za pomocą określonej platformy²⁴. Konferencje i spotkania mogą być organizowane także w formie webinarów wykorzystujących technologię *webcast*²⁵.

---

²⁴ M. Hyla: Przewodnik po e-learningu. Wydawnictwo Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 120-134.

²⁵ J. Kania: Edukacja medialna w kształtowaniu przyszłości mediów masowych. Zarządzanie Mediami 2018b, nr 6 (3), s. 197-208.

Tabela 2. Wykonanie planu z działalności szkoleniowej wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego w Polsce według form w 2020 roku

L.p.	ODR – województwo	Szkolenia	Szkolenia wyjazdowe	Konferencja	Razem
1.	małopolskie	537	5	4	546
2.	dolnośląskie	857	12	6	875
3.	śląskie	424	23	10	457
4.	świętokrzyskie	332	7	17	356
5.	lubelskie	660	7	25	692
6.	podlaskie	385	8	3	396
7.	kujawsko-pomorskie	223	16	20	259
8.	łódzkie	526	10	4	540
9.	mazowieckie	629	16	31	676
10.	opolskie	88	60	2	150
11.	pomorskie	196	43	15	254
12.	zachodnio-pomorskie	354	42	0	401
13.	lubuskie	82	1	2	85
14.	podkarpackie	421	54	18	493
15.	warmińsko-mazurskie	351	35	24	410
16.	wielkopolskie	887	35	41	963

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji rocznego programu działalności 2020 r.

Analizując tabelę 2 można zauważyć, iż najwięcej form z doradztwa grupowego zrealizowały ośrodki doradztwa rolniczego w województwach wielkopolskim (963), dolnośląskim (875) oraz lubelskim (692) i mazowieckim (676). Stosunkowo najmniej działań zrealizowano w województwie lubuskim (85). Najwięcej szkoleń przeprowadzono w województwach wielkopolskim, dolnośląskim oraz lubelskim i mazowieckim. Z kolei szkoleń wyjazdowych najwięcej zorganizowano w województwach opolskim oraz podkarpackim. Najwięcej konferencji przeprowadzono w województwach wielkopolskim, mazowieckim, lubelskim oraz warmińsko-mazurskim. Liczba zrealizowanych form w poszczególnych województwach w dużym stopniu odzwierciedla wielkość województwa i liczbę funkcjonujących tam gospodarstw rolnych, a także kierunek produkcji rolnej i poziom rozwoju działalności pozarolniczej.

Mimo trudnej sytuacji pandemicznej, w jakiej w 2020 roku przyszło ośrodkom doradztwa rolniczego realizować swoje działania szkoleniowe, należy podkreślić, iż wypełnili swoje plany rocznej działalności. Dostosowali się do panujących warunków realizując szkolenia i konferencje – także w formie online. Na uwagę zasługuje także fakt, iż działania online spowodowały zwiększenie liczby uczestników. W dzisiejszej metodyce doradztwa e-nauczanie jest nie tylko uzupełnieniem lub wsparciem tradycyjnych metod kształcenia, ale często także je zastępuje (np. w okresie pandemii). Opracowując tego typu komunikaty dla klientów sektora agrobiznesu należy wziąć pod uwagę wiele czynników, a przede wszystkim jego skuteczność. Na skuteczność takich komunikatów

wpływa jakość kanału komunikacji (dostęp do Internetu, odpowiedni sprzęt i wyposażenie) oraz poziom merytoryczny opracowanych materiałów dydaktycznych²⁶. Szkolenia prowadzone online zapewniają dużą swobodę jeśli chodzi o wybór miejsca i czasu nauki przez uczestnika szkolenia.

Jak wspomniano wyżej, popularnym sposobem prowadzenia działalności szkoleniowej przez ośrodki doradztwa rolniczego stała się w ostatnich latach forma hybrydowa (mieszana), nazywana również *blended-learning*. Polega ona na połączeniu formy kształcenia stacjonarnego z nauczaniem zdalnym²⁷. Nauczanie takie umożliwia bezpośredni kontakt doradcy/nauczyciela z uczestnikami szkolenia na różnych jego etapach. Pozwala na wykorzystanie nowych technologii w maksymalny sposób, ale z drugiej strony uzupełnia je tradycyjną formą kontaktu²⁸.

Podsumowanie i wnioski

Ośrodki doradztwa rolniczego realizują cztery podstawowe funkcje: doradczą, edukacyjną, informacyjną i upowszechnieniową. Każda z tych funkcji realizowana jest przez różne działania skierowane do różnych uczestników systemu agrobiznesu. Wymagają one innego podejścia, innych form i metod doradczych, w tym także korzystania z różnych kanałów komunikacyjnych. Popularną formą doradczą jest doradztwo grupowe, dzięki któremu można realizować funkcje doradczą, edukacyjną, a także informacyjną i w pewnym zakresie także upowszechnieniową. Doradztwo grupowe skutecznie dociera do potrzeb różnych uczestników sektora agrobiznesu, umożliwiając im pozyskanie wiedzy i informacji do realizacji celów prowadzonej działalności rolniczej lub okołorolniczej.

Analiza raportów dotyczących realizacji podstawowych funkcji przez 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego pozwala wskazać kilka wniosków odnoszących się do działalności edukacyjnej:

- działalność szkoleniowa prowadzona jest skutecznie w odniesieniu do zaplanowanych działań, a tematyka podjętych zadań odnosi się do bieżących potrzeb docelowych odbiorców, co wskazuje na dobre rozeznanie problemów odbiorców i duże doświadczenie,
- wprowadzone w wyniku pandemii nowe metody szkoleniowe (online, metody hybrydowe) pozostaną w stałym kanonie współczesnej andragogiki rolniczej, pomagając ośrodkom doradztwa dotrzeć do nowych grup odbiorców,
- najważniejsze wyzwania jakie stoją przed doradztwem w agrobiznesie w zakresie systemów kształcenia to obecnie przede wszystkim udoskonalenie lub wprowadzenie

---

²⁶ A. Siczko: Wykorzystanie Internetu w przedsiębiorstwach..., op. cit., s. 428-433.

²⁷ M. Hyla: Przewodnik po e-learningu..., op. cit., s. 120-134.

²⁸ M. Pisarek i in.: Wykorzystanie Internetu w doskonaleniu zawodowym właścicieli gospodarstw agroturystycznych województwa podkarpackiego. [w:] Turystyka wiejska a edukacja – różne poziomy, różne wymiary. Red. Naukowa J. Sikora. Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego, Poznań 2007, s. 50-59.

nie nowych technik i technologii komunikacyjnych, a także zaznajomienie dotychczasowych odbiorców z nowymi możliwościami.

Biorąc pod uwagę wyjątkową sytuację, która wystąpiła w 2020 roku i związaną z tym konieczność dostosowania działalności edukacyjnej ośrodków doradztwa rolniczego dla różnych grup beneficjentów działających w sektorze agrobiznesu, można wskazać na dużą elastyczność ODR odnoszącą się do form, metod oraz tematyki doradczej. Wprowadzone zostały także nowe metody szkoleniowe, które pozwalają skutecznie dotrzeć do nowych odbiorców i uatrakcyjnić ofertę szkoleniową dla różnych uczestników sektora agrobiznesu.

Literatura

- Brelik A., Bogusz M.: Działania centrum doradztwa rolniczego na rzecz turystyki wiejskiej. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Poznaniu, Poznań 2013.
- Brodziński Z., Chyłek E.K.: Doradztwo w agrobiznesie. Wydawnictwo ART Akademia Rolniczo-Techniczna w Olsztynie, Olsztyn 1999.
- Hyla M.: Przewodnik po e-learningu. Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005.
- Jaska E.: Media a pozostałe źródła informacji na obszarach wiejskich. Roczniki Naukowe SERIA 2013, nr XV(1).
- Kania J.: Zmiany w doradztwie rolniczym w Polsce po akcesji do UE. Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia 2017, nr 16 (3).
- Kania J.: Nauczyciele wobec potrzeb stosowania nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie dydaktycznym. Edukacja Humanistyczna 2018, nr 2.
- Kania J.: Edukacja medialna w kształtowaniu przyszłości mediów masowych. Czasopismo Zarządzanie Mediami 2018, nr 6 (3).
- Kapusta F.: Agrobiznes. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2012.
- Kiełbasa B.: Agrobiznes a gospodarka żywnościowa – podobieństwa i różnice. *Więś i Doradztwo* 2009, nr 2 (54).
- Kiełbasa B.: Application of forms and types of agricultural advisory in public and private consultancy. [W:] Innovative Approaches for Sustainable Agriculture and Food Systems Development. International Scientific Days 2020, University of Agriculture in Nitra, Nitra 2020.
- Kijowski P.: Doradztwo rolnicze. **Wydawnictwo IERiGŻ, Warszawa 2001.**
- Kujawiński W.: Metodyka doradztwa rolniczego. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Poznaniu, Poznań 2009.
- Leary J., Berge Z.L.: Trends and Challenges of e-Learning in National and International Agricultural Development. International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology 2005, nr 2 (2).
- Leśniak L.: Publiczne doradztwo rolnicze wobec wyzwań przyszłości i oczekiwań mieszkańców wsi. Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Krakowie, Kraków 2013.
- Ogryczak D.: Doradztwo rolnicze w Polsce po 2014 r.: kompetencje, organizacja, finansowanie. Wydawnictwo Sejmowe. Kancelaria Sejmu, Warszawa 2014.
- Parzonko A.J.: Formy i metody wykorzystywane w działalności doradczej. [W:] Sposoby współpracy doradców z rolnikami zorganizowanymi w grupy producentów rolnych. **Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008.**
- Parzonko A.J.: Selected aspects of agricultural extension services in Poland. *Economic and Regional Studies* 2016, nr 9.

- Pisarek M., Bienia B., Brągiel E., Dykiel M.: Wykorzystanie Internetu w doskonaleniu zawodowym właścicieli gospodarstw agroturystycznych województwa podkarpackiego. W: Turystyka wiejska a edukacja – różne poziomy, różne wymiary (red. J. Sikora). Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 2007.
- Piwowar A.: Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w doradztwie rolniczym. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 2013, nr 4.
- Poczta W., Mrówczyńska-Kamińska A.: Agrobiznes w Polsce jako subsystem gospodarki narodowej. Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 2004.
- Sieczko A.: Wykorzystanie Internetu w przedsiębiorstwach działających na obszarach wiejskich. Roczniki Naukowe SERiA 2011, nr 13 (2).
- Sikorska-Wolak I., Zawadka J.: Edukacyjne funkcje gospodarstw rolnych. Economic and Regional Studies 2018, nr 9 (2).
- Wawrzyniak B.: Doradztwo w agrobiznesie. Wydawnictwo WSHE, Włocławek 2000.
- Woś A.: Makroekonomia. Wydawnictwo Key Text, Warszawa 1996.
- Zawisza S.: Doradztwo jako proces wsparcia zarządzania agrobiznesem. Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu 2005, nr 2 (1070).

Forms and methods of advisory in agribusiness based on training activities of agricultural advisory centres in the time of COVID-19 pandemic

Summary. There are many different entities in the agribusiness sector. They often cooperate or are dependent on each other. One of the important participants of this sector are agricultural advisory centres, which in each of the sixteen voivodeships conduct advisory, educational, information and dissemination activities for beneficiaries related to agribusiness. The article presents an analysis and conclusions relating to the current educational activity of counselling centres, and discusses the most important forms and methods of counselling. The aim of the study was to evaluate the training activities of voivodeship agricultural advisory centres, with particular emphasis on the forms and methods of group counselling. Particular emphasis was placed on identifying new forms of training, introduced in connection with the reduction of face-to-face meetings resulting from the spread of the pandemic. On the basis of the conducted research, it can be indicated that agricultural advisory centres effectively implement the assumed training plans. The subject of training and other group methods is tailored to the needs of recipients. It can also be concluded that new training forms (online, „remote” learning) will find widespread application in the consulting activities in agribusiness. For this purpose, it is necessary to provide appropriate technical and technological infrastructure, both for agricultural advisory centres and participants in the agribusiness sector.

Key words: training activities, agricultural advisory centres, advisory forms